

Pratarmė

Vincentas. Vidurinysis iš Slendzinskių tapytojų dinastijos – tarp tėvo Aleksandro ir sūnaus Liudomiro. Pripažintas ir savojo laiko, ir nūdienos meno mylėtojų. Savo kūryba pelnęs gana iškilia vietą Lietuvos XIX a. antros pusės dailės istorijoje. Rašyta apie jį šen bei ten, kiek apgrai-bomis ir fragmentiškai – daugiausia Lenkijoje, nors pats dailininkas mažai su ja susijęs. Apie jo kūrybą, pavienius paveikslus paskelbta nemažai straipsnių – ir profesionalių, ir žurnalistinių, neretai kartojančių tuos pačius gerai žinomus jo gyvenimo ir kūrybos faktus, kurie, beje, ne visada tikslūs.

Dailininko biograma lig šiol buvusi labai trumpa: Vincentas Leopoldas Slendzinskis (Wincenty Leopold Sleńdziński) gimė 1837 m. Skrebinuose, Ukmergės apskrityje, vaikystę praleido Vilniuje, pirmuosius dailės įgūdžius įgijo padedamas tėvo tapytojo Aleksandro Slendzinskio ir Kanuto Rusecko studijoje, mokėsi Maskvos dailės draugijos tapybos ir skulptūros mokykloje, vėliau buvo apkaltintas dalyvavimu 1863–1864 m. sukilime, beveik dvi dešimtys metų išgyveno tremtyje – iš pradžių Kniaginine, Žemutinio Naugardo (Nižnij Novgorodo) gubernijoje, vėliau – Charkive ir Sumuose Ukrainoje. 1883 m. sugrįžęs į Vilnių, aktyviai įsijungė į miesto meninį gyvenimą. Kūrė portretus, buitinio žanro kūrinius, peizažus, istorinės tematikos drobes, religines kompozicijas, restauravo bažnyčiose esančius tapybos darbus. Mirė Vilniuje 1909 m.

Remiantis sausais biografijos faktais, Vincento Slendzinskio likimas panašus į daugelio XIX a. antros pusės dailininkų, neturėjusių progos profesionaliai mokytis dailės Lietuvoje. Užaugęs meninėje aplinkoje ir pirmuosius įgūdžius įgijęs namuose bei privačioje dailininko Kanuto Rusecko studijoje, gilinti dailės įgūdžių, kaip ir daugelis to meto dailininkų, išvyko į Rusiją. Nelemtai susiklosčius aplinkybėms, nemažą gyvenimo dalį praleido tremtyje, toli nuo Lietuvos ir kultūros centrų. Buvo universalus kūrėjas – ne tik tapė, išbandydamas vos ne visus realizmo dailei įmanomus tapybos žanrus, bet ėmėsi ir poezijos, satyros, moralines nuostatas deklaruojančių tekstų, be to, kaip ir tėvas, buvo glaudžiai susijęs su muzika.

Deja, iš itin gausaus Vincento Slendzinskio kūrybos aruodo (jo paties sudarytą tapybos darbų sąrašą sudaro vos ne pusantro tūkstančio pozicijų) dailės kūrinių išlikę palyginti nedaug, o ir tie galbūt ne patys svarbiausi jo kūryboje, be to, išmėtyti po įvairius muziejus.

Dailininko kūryba niekada taip ir nebuvo surinkta į vieną vietą, nekatalogizuota. Lietuvoje nesurengta nė viena asmeninė paroda, Slendzinskiui neskirtas joks solidesnis atskiras leidinys, jo vargai neaprašyti, o slaptos godos ir moralinės nuostatos liko nepaviešintos, asmenybė iki galo neatskleista. Tad šios monografijos tikslas – surinkti įvairialypius archyvinis dokumentus, bibliografinius bei ikonografinius duomenis ir pristatyti skaitytojui išsamią Vincento Slendzinskio biografiją, asmenybės bruožus, moralinius principus, atskleisti jo kūrybinio kelio vingius ir užkaborius, suklasifikuoti dailės kūrinius, aptarti jų reikšmę atsižvelgiant į to meto politinio bei meninio gyvenimo kontekstą. Tyrimas yra dvejojo pobūdžio – mokslinės biografistikos žanras derinamas su meninės kūrybos vertinimu, tad jis atliktas taikant istorinį rekonstrukcinį metodą ir pasitelkiant dailėtyrinę analizę. Nors ši monografija remiasi tarpdalykiniu principu, Lietuvoje nepublikuotas lenkų kalba kurtas dailininko literatūrinis palikimas nepretenduoja į išsamią literatūrinę analizę. Poezijos kūriniai, vodeviliai, maksimose išsakytos moralinės nuostatos (dailininko niekad oficialiai neakcentuota mėgėjiška veikla) ne tik atskleidžia poetinius dailininko polinkius, bet ir padeda susidaryti išsamesnį vaizdą apie kūrėjo asmenybę bei jį supusią aplinką. Tekstų originalai, pateikiami monografijos prieduose, papildoma meninė dailininko kūrybą naujomis spalvomis, juolab kad kai kurie eilėraščių tekstai akivaizdžiai susiję su jo eskizų siužetais¹.

Rengiant šią monografiją susipažinta su dailininko kūriniais Lietuvos ir užsienio muziejų ekspozicijose ir uždaroje saugyklose, bažnyčiose, naudotasi įvairia rankraštine ir vaizdine archyvų medžiaga. Gausiausia jos dalis yra Slendzinskių galerijoje Balstogėje. Be aliejinių paveikslų, čia saugoma keletas eskizams skirtų albumų, kuriuos Vincentas pildė įvairiais laikotarpiais². Juose ne tik piešiniai, paveikslų eskizai, bet ir jau nutapytų paveikslų nuotraukos ar jų piešiniai, tarp kurių pramaisiui įsiterpia ir žodinės kūrybos bandymai. Galerijos archyve saugomi įvairiausi dailininko užrašai, skirtingų dailės technikų ir pagalbinių medžiagų receptai³, šeimos dokumentai bei nuotraukos. Pasinaudota ir Lietuvos nacionaliniame dailės muziejuje saugomais dar trimis Vincento Slendzinskio albumais su įvairaus laikotarpio piešiniais bei užrašais⁴. Rengiant monografiją, mėginta rasti visus išlikusius kūrinius ir juos suklasifikuoti. Tuo tikslu parengtas dailininko tapybos darbų ir piešinių katalogas, į kurį įtraukti ir nežinia kur esantys bibliografijoje paminėti kūriniai. Katalogo pabaigoje pateikiamas ir nežinotų ar nenustatytų paveikslų, tapytų bažnyčioms, sąrašas.

¹ Originalius Vincento Slendzinskio tekstus, eilėraščių fragmentus į lietuvių kalbą vertė šios knygos autorė.

² Szkicownik. Kniagin. 1865 (Galeria Słędzińskich w Białymstoku, Zbiory Archiwalne (toliau – GSB ZA), GSB/AX/331; Szkicownik W. Słędzińskiego. Charków od 1869 r. w Charkowie, GSB ZA, GSB/AXI/332; Księga szkiców Wincentego Słędzińskiego z roku 1852 do 1896 r., 1852–1904, Moskwa-Charkow-Wilno, GSB ZA GSB/AX/234; Maximy, GSB ZA, GSB/AIV/462.

³ Wincenty Słędziński, „Poradnik domowy“, b. d., b. v., GSB ZA, GSB/AIV/150.

⁴ Vincentas Slendzinskis, Eskizų ir užrašų albumas Nr. 1, Lietuvos nacionalinis dailės muziejus (toliau – LNDM), G 10968; Vincentas Slendzinskis, Eskizų ir užrašų albumas Nr. 2, LNDM, G 10969; Vincentas Slendzinskis, Eskizų ir užrašų albumas Nr. 3, LNDM, G 10967.

Už galimybę naudotis dailininko palikimu autorė dėkinga Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus darbuotojoms Laimai Sazonovai, Daliai Tarandaitei ir Rasai Adomaitienei, taip pat senokai anapilin iškeliavusiam Grafikos skyriaus vadovui Vladui Gasiūnui, Karolinai Bukovskytei iš Lietuvos nacionalinio muziejaus, Laurai Petrauskaitei iš Bažnytinio paveldo muziejaus, Jurgitai Semenauskienei ir Ievai Burbaitei iš Lietuvos meno pažinimo centro „Tartle“, Katarzynai Toporskai iš Poznanės nacionalinio muziejaus, o ypatingai – Slendzinskių galerijos Balstogėje darbuotojams Eugeniuszui Szulborskiui bei Izabelai Suchockai, atvėrusiems eiliniam lankytojui nematomus dailininko eskizų ir užrašų albumus. Ypatingą padėką reiškiau kraštotyrininkui Alfredui Samerdokui, pasidalijusiam Skarulių bažnyčios metrikų knygų įrašais, susijusiais su Slendzinskių gimine, už papildomą archyvinę informaciją – fotografo Juozapo Čechavičiaus tyrinėtoji dr. Dainiui Junevičiui bei charkivietei profesorei Liubovei Žvanko. Taip pat dėkoju kolekcininkams dr. Jauniui Gumbiui bei Rolandui Valiūnui, savo neįkainojamuose dailės rinkiniuose saugantiems ne vieną dailininko paveikslą ir sutikusiems neatlygintinai pasidalyti jų nuotraukomis. Už vertingą pagalbą rengiant knygą nuoširdžiai dėkoju knygos recenzentei prof. dr. Rūtai Janonienei, už pastabas – dr. Aistei Bimbirytei, dr. Tojanai Račiūnaitei, kolegoms Lietuvos kultūros tyrimų institute – Dailės istorijos ir vizualiosios kultūros skyriaus dailėtyrininkams, taip pat dr. Gabijai Surdokaitei-Vitieniui bei filosofui prof. dr. Nagliui Kardeliui.